

RÁDULY JÁNOS

Adatok Szováta történeti múltjához

Kulcsszavak: Szováta; helytörténet; monográfia

A Fekete Árpád - Józsa András - Szőke András - Zepezsaner Jenő által írt *Szováta 1578-1989* című monográfia részletekbe menően tárgyalta a furdóváros történelmi múltját.¹ Magunk itt néhány „adalékkal” járulunk hozzá a megrajzolt kép további árnyálásához. 2005-ben jelent meg a *Szabó T. Attila Erdélyi Történeti Helynévgyűjtése 7/A és 7/B* jelzetű, két kötetes munka, amelynek anyagát „közzéteszi Hajdú Mihály és Sófalvi Krisztina” (a továbbiakban Hajdú-Sófalvi).² A Maros-Torda megye helynévanyagát tartalmazó magisztrális könyv - nyilván -külön címszó alatt közli Szováta régi helyneveit. Innen szemelgettünk néhány érdekesnek látszó adatot.

1. A már emlegetett *Szováta 1578-1989* című munkában ez olvasható: „*Szováta első telepesei ezek a sóőr családok lehetnek. Első említésük 1578. szeptember 13-án történik, amikor Báthori Kristóf erdélyi vajda kiváltságlevelet ad a szovátaai sóbánya öreinek.*”³ Szabó T. Attila gyűjtése 1609-től kezdve közöl szovátaai adatokat, az élen a település elnevezésének anyagát találjuk. Íme: 1609: *Zowatha, Zowata*. 1614 (két külön okiratban): *Zouata, Zovata*. 1623: *Szováta*. 1637: *Szovata*.⁴ Látható, hogy az elnevezés - az írásbeliség szintjén - ekkor még változatos formákban fordult elő, a nagyobb mérvű egységesülés a 17. század második felére tehető.

2. Józsa András fontos dokumentumot közölt *Szováta határának kijelölése 1587-ben* címmel. Ezt írja: „*A székelyek 1562-es felkeléséig a szovátaai sóhegyet és a sóhegy körüli havasokat a marosszéki székelyek közös tulajdonuknak tekintették (...) a szovátaai birtok határa soha azelőtt (1587) kijelölve nem volt.*”⁵ Nos, ennek a határkijelölési aktusnak az emléke „játszik vissza” a következő két megfogalmazásban (a közlésben ékezetpótlással éltünk az „értelmezhető” szavaknál: szele = széle, mívelnek = mívelnék stb. 1623: *Valentinus Salat (!) pedes pixidarius de Kibed vallja: Tudom, hogy az Bojerek patakaigh volt az marosszeki havas(na)k az szele, az migh Zovatat oda nem czinalak. Valentinus Orb(an) de Kibed 7(1?) vallja: (...) Az utan is penigh, hogy Zovatat oda czinalak, az Boyerok patakaigh foglalák el Zovatahoz. Valentinus Orbán még többet is mondott: utalt a székhavasa Marosszék és Udvarhelyszék közötti felosztására, íme: *Tudom azt is, hogy mikoron Iffiu Janos kiraly el fogvá az Zovathai Sorol az Marosszekieket, hogy ne mívelnék az bániát, kit Udvarhelyhez, kit penigh az Sofalvi Sohoz foglalának az Marosszekj falukban. Azután ozton, hogy valami modon megh elegjedének, hogy egyik az másik hataran szabadon iart.*”⁶*

Mivel magyarázható, hogy épp két kibédi öreg székely (is) tanúskodik a peres dologban? Választ a *Szováta 1578-1989* című monográfiában találunk. A település őslakóiról ez olvasható: „A névegyezések gyakorisága szerint a legtöbb szováta család a Kisküküllő szomszédos falvaiból költözött be. Sorrendben őket követik a Felső Nyárámente települései, majd a Sóvidék udvarhelyszéki falvai következnek.7 A kimutatásban Kibéd, mint Szováta családgyarapító helysége, a második helyen szerepel (Sóvárad után).

3. A helynevek a szováta gazdasági élet lassú fellendüléséről is tanúskodnak. Íme néhány fűrészüzemre, illetőleg malomra meg ványolóra vonatkozó adalék: 1643: az *Sebesd foly(!) vizinel Szovatafalván (...)* Az *mostan épittel Fűrész malommal*. 1663: *felső határ: Sebesd vize mellé malom háttya nevű helyre, a hova fűröszt kezdettek Czinálni*. 1679: *A Malmon külyel*. XVIII. század közepe: *Az Falun fellyüll vagjon egy Fűrész Malom helyl*. 1753: *Sebes vizén lévő Fűrész-lisztelő es duruczko Málmarol való vasat, vagy egyéb eszközött (!) lopva, ki és mikor vitt el (...)* tudunk egy *Fűrész és lisztelő Malmát a Sebes nevű vizen közel egymáshoz*. 1786: *Vagyon a Sebes nevezetű Vizen epülve egy Deszkát vágo Füresz Malom... (és) egy Lisztelő Malom*.

4. Művelődéstörténeti, kultúrtörténeti jelentősége van a következő adatoknak: 1679: *A Templomon kül (sz)*. 1753: *A Templom Erdeje*. 1759: *a Templom alatt (k)*. 1786: *Vicinussa (...)* más felöll az *Rom. Chat. Ecclesia Erdeje, az Eccl(esi)a Erdeje mellett Vagyon (...)* *Lisztelő Malom*. 1791: *A templom alatt valo Rét (k)*.⁸

Kis közleményünk összeállításakor 1791-ig tallóztunk a helynévanyagban. A székhavas 1792-es legelőiről jó tájékoztatást nyújt a *Szováta 1578-1989* című monográfia.⁹

Jegyzetek

1. Fekete Árpád - Józsa András - Szőke András - Zepezsaner Jenő: *Szováta 1578 - 1989*. Haáz Rezső Kulturális Egyesület. Múzeumi Füzetek. 15. Székelyudvarhely, 1998. (Az alcímben szereplő hibás evszámot javítottuk).
2. Szabó T. Attila Erdelyi Történeti Helynevegyűjtése 7/A es 7/B. Maros-Torda megye. Szabó T. Attila kéziratos gyűjtéséből közzéteszi Hajdú Mihály es Sófalvi Krisztina. Magyar Nyelvtudományi Társaság. Budapest, 2005. A Bevezetést Hajdú Mihály 2006. január 12-én írta.
3. *Szováta*. i.m. 27.
4. Hajdú-Sófalvi. 720.
5. Józsa András: *Szováta határának kijelölése 1587-ben. Hazanéző*, VIII. évf. 1997. 2. szám. 13.
6. Hajdú-Sófalvi, 720.
7. *Szováta*, 42.
8. Hajdú-Sófalvi, 720-724.
9. *Szováta*, 65.

Compatibilitas. - 150cm x 40cm x 40 cm, fã, 2010